

Jesus på kinolerretet (bioduken)

En undersøkelse av Jesus-bilder på film gir en interessant sammensetning av både historie og myte, menneske og guddom, synder og helgen. En kan egentlig si at Jesusbilder på film gir et godt bilde av den teologiske kampen mellom Kristi identitet som Gud og hans identitet som menneske. I denne artikkelen vil jeg utforske hans identitet, slik den kommer til syne på film, på tre ulike måter: Jesus som Gud, Jesus som menneske og Jesus som myte.

Denne artikkelen er et upublisert kapittel av Brian Godawas bok 'Hollywood Worldviews – Watching Movies With Wisdom and Discernment'¹. Damaris setter pris på muligheten til å gjøre kapittelet tilgjengelig for våre lesere.

Hvem sier dere at jeg er?" Slik lød spørsmålet Jesus stilte Peter, i følge Matteusevangeliet. Peters svar var: "Du er Messias, den levende Guds Sønn", og dette ble en grunnleggende bekjennelse for den kristne kirke.

Men hva innebærer det at han er "Messias"? Hva vil det si å være "Guds Sønn"? Det har vært et avgjørende spørsmål for alle som har arbeidet med Det nye testamentet opp gjennom historien, og meningene har variert fra kirkefedrenes bokstavelige syn til nyreligiøsitetens mystiske avatar, fra ortodoksi til heterodoksi², fra å se Jesus som et forvirret menneske til å se ham som en gnostisk guddom. Alle tenkelige forestillinger om Jesus er tilgjengelig på dagens paljett om en leter i forskningen rundt den ekstraordinære personen Jesus. Og for den som interesserer seg for filmhistorie, er mulighetene like varierte.

Når vi ser på film som omhandler det hellige, må vi ha mediets begrensninger klart for øye. Troende mennesker blir altfor ofte fornærmet av den reduksjonistiske behandling religiøse hendelser og historier gis på film. Det er viktig å forstå at tidsaspektet gjør det nødvendig å begrense hvor mye av den opprinnelige historien som kan tas med. Du kan rett og slett ikke få alt med på to eller tre (eller seks for den saks

1. Brian Godawa, *Hollywood Worldviews: Watching Films with Wisdom & Discernment* andre opplag (IVP, 2009).

2. Heterodoksi = avvikende fra det ortodokse.

skyld) timer. Men det er likevel like viktig å se på hva filmskaperen velger å ikke vise som hva han faktisk viser. Når han velger å utelate noe, kan det være på grunn av prioritering eller for å skjule noe som ikke passer inn i den forutinntatte oppfatningen av hva som er sant. Den åpenbare mangelen av mirakler i *Jesus Christ Superstar* (1973) for eksempel, skyldes en bevisst skepsis til det overnaturlige.

Som seere må vi samtidig være overbærende med at filmskaperen har tidsbegrensninger på dialog, behov for å korte ned og dra ut de viktigste poengene for å holde historien i gang. Om ikke hele Bergprekenen vises, trenger ikke det skyldes et ondskapsfullt forsøk på å skjule deler av denne mesterlige talen, men det kan være av hensyn til tidsbruk eller dramaturgiske valg. Tross alt gjør evangelieforfatterne noe av det samme – og det under Guds inspirasjon.

Jesus som Gud

Et av de første filmportrett av Kristus er Cecilie B. DeMille's *The King of Kings* (1927). Her spares det ikke på spesialeffekter når det overnaturlige skal illustreres i all sin herlighet. Korsfestelsen viser en så total ødeleggelse at den kan konkurrere med den spektakulære avslutningen av *Indiana Jones og det siste korstog* (1989). Miraklene blir ikke skjult i denne produksjonen. At en skuespiller, H. B. Warner, skulle spille Kristus, førte til bekymringer for blasfemi og helligbrøde. DeMille skjulte Warner så mye som mulig mellom opptakene og fraktet ham i en lukket bil. I filmen har Jesus hele tiden et helgenaktig uttrykk og alltid en skinnende glorie rundt hodet – det guddommelige er fjernt fra det menneskelige. Her vises Kristus som et religiøst ikon, og scenene ble satt opp slik at de gjengav over 270 forskjellige klassiske religiøse malerier.

Da lyd etter hvert ble en del av film, opprettholdt regissør William Wyler Kristus overnaturlige guddommelighet i *Juda Ben-Hur* (1959). Her ser vi en usynlig, transcendent Jesus. Charlton Hestons mystisk hypnotiserte blick og den utenomjordiske musikken hver gang Kristus kommer, gjør effekten ekstra sterk. Filmens kombinasjon av orkestrering og engleaktige stemmer ble faktisk et slags stempel for Jesus-nærvær i andre filmer på denne tiden.

Selv om både *King of Kings* (1961) og *The Greatest Story Ever Told* (1965) bruker dette virkemiddelet, ser vi allerede i disse filmene at det guddom-

“At en skuespiller, H. B. Warner, skulle spille Kristus, førte til bekymringer for blasfemi og helligbrøde”

melige tones ned og det menneskelige trekkes fram. Vi ser et par helbredelser i begge filmene, men hører i større grad ”historier” om at Jesus går på vannet og helbreder syke – og slik vises muligheten for overdriivelser i muntlig formidling. Nattverds scenen i *Greatest Story* gjenspeiler Leonardo Da Vincis humanistiske renessanse-maleri mer enn et hebraiske påskemåltid. Jeffrey Hunter spiller den unge, arisk blåøyde, filmstjerne-aktige Jesus i *King of Kings*, mens Max von Sydow, som ble valgt på grunn av sitt eksotiske utseende, spiller en korthåret-langmasketrist-bysantinsk Jesus i *Greatest Story*.

King of Kings legger vekt på evangeliefortellingene som en del av en større ramme av politisk kamp mot religiøse utbrytere i det romerske imperiet. *Greatest Story* legger i stedet vekt på den mer individuelle, åndelige forvandlingen som skjer i menneskers liv som resultat av Jesu forkynnelse.

Når det gjelder dramatik, kan ikke den belærende Jesus i *The Greatest Story* måle seg med den revolusjonære Jesus i *King of Kings*. Men begge fanger ulike sider av den samme historiske Messias. En fredelig mann med et radikalt budskap om personlig omvendelse som skapte furore i sin samtid, og veltet et empirium.

Ironisk nok er et av de tidligste Jesusbilder på film nokså humanistisk. I D. W. Griffiths *Intolerance* (1916) ser vi riktignok Kristus-positurer som minner om Bysantiske ikoner, men Kristus vises som en kontrast til de hyklerske fariseerne. Griffiths firedelte drama vever sammen Jerusalems fall med massakren av protestantiske hugenotter utført av de katolske styresmakter og Babylons fall med den religiøse rivaliseringen og sosiale ødeleggelsen skapt av moralistiske reformatorer i datidens moderne Amerika.

Griffith er klar i sin polemikk: Religionens mangel på inkludering skaper hat og ødeleggelse. Denne økumeniske Jesus er en ironisk kontrast til den ”intolerante” Jesus vi møter i Det nye testamentet, som forkynner anti-økumeniske budskap som: ”Jeg er veien, sannheten og livet. Ingen kommer til Far uten ved meg” (Joh 14,7) og dømmer syndere

med: "Men dersom dere ikke vender om, skal dere alle omkomme slik som de." (Luk 13,3)

I Franco Zeffereellis mini-serie *Jesus of Nazareth* (1977), der Robert Powell spiller en hypnotisk Jesus som aldri blunder, ser vi en viss balanse mellom menneskelighet og guddommelighet. Men miraklene er fåtallige, og Jesus må anstrenge seg fysisk for å klare dem. Han lykkes best som en historie-fortellende rabbiner, og hans følelsesløse, stirrende blikk er uttrykk for en fjern, utenomjordisk eksistens.

Jesus som menneske

Det nittende århundres tyske liberalteologi har hatt mye å si for vårt samfunn, ikke minst gjennom arbeidet til det tyvende århundres disipler slik som Martin Dibelius og Rudolph Bultmann og, i den senere tid, Jesus-seminaret. I arven etter David Humes empiriske skeptisisme til det mirakuløse, opererer disse teologene med et utgangspunkt om at det overnaturlige ikke er mulig: De utelukker mirakler kategorisk, og mener at de enten har en naturlige forklaring, eller er mistolket av de troende som guddommelige handlinger.

Jesus ble nå en menneskelig revolusjonær som ble mistolket som Gud av sine fanatiske etterfølgere. Kristus-historien endret seg fra en Messias som er oppfyllelsen av de gammeltestamentlige profetiene, til en freudi-ansk Messias, et produkt av psykologiske mekanismer som skapte og etablerte en Messias der det ikke fantes noen.

Innen utgangen av 1970-tallet ble denne anti-overnaturlige teologien svært utbredt i populærkulturen, og det ble mer akseptabelt å framstille Jesus som en vanlig mann helt uten noen guddommelighet. Rockeoperaene *Jesus Christ Superstar* (1972) og *Godspell* (1973) dro veksler på denne kastreringen av det guddommelige. Begge filmene slutter med at Kristus dør, og kaster slik fullstendig vrak på oppstandelsen.

Andrew Lloyd Webber har sagt at han bevisst framstilte Jesus som en vanlig mann i *Superstar*, noe som forklarer fraværet av mirakler i historien. I Webbers framstilling glir Ted Neelys rocke-Messias gjennom historien uten helt å forstå hva som egentlig foregår, og ender opp med å forvirret akseptere sin uunngåelige skjebne. Sangen han synger i Getsemane gir uttrykk for en fullstendig uvitenhet om hvorfor i all verden han må dø. Til slutt resignerer han, med en "Greit nok, jeg får vel dø da"-holdning.

Det brukes autentiske Jesus-ord gjennom hele *Superstar*, men de tillegges en motsatt betydning av hva de hadde i den opprinnelige konteksten. Når Kaifas spør Jesus om han er Messias, svarer han: "Du har sagt det" (Matt 26,64). Det som i den hebraiske kulturen var en formell redegjørelse for hans identitet, har blitt et amerikanisert uttrykk for å legge skylden over på andre. Ifølge dette synet, er det folket som har gjort et vanlig menneske om til Messias. Jesus ender opp med å være en 70-talls ikke-voldelig fredsforkjemper som ble syndebukk for det militære etablissement.

Første steg i å menneskeligjøre Jesus var altså å fortelle historien med færre og færre mirakler. Andre steg var å vise Jesus som en vanlig mann som ved en misforståelse tas for å være guddommelig. Tredje steg blir å gjøre ham til en synder som alle andre. I den beryktede *Last Temptation of Christ* (1988), spiller Willem Dafoe en forvirret, epileptisk, humørsyk Jesus. Dessverre ble oppmerksomheten rundt filmen sentrert rundt sex-scenen mellom Jesus og Maria Magdalena. Teknisk sett kan en argumentere for at denne scenen var på sin plass, hvis en tar den for det den var: en drømmesekvens med en fristelse fra Satan. Vi vet at noe lignende hendte da Guds Sønn ble fristet i villmarken (Matt 4). Det som er problematisk for nytestamentlig kristendom er at Jesus blir portrettert som en synder som ikke kjenner sin identitet som Kristus og ikke vil ha noe med Gud å gjøre. Han er ikke bare en motvillig Messias, men han hater Gud for å ha vært ondsinnet nok til å "velge" ham. Gud svarer med å gi ham epileptiske anfall til han underkaster seg. Jesus snakker om sin brennende sex-lyst og kaller seg selv Satan. Rollebyttet gjøres komplett ved at Judas gjøres til en helt som får beskjed av Jesus om å forråde ham, mot Judas vilje. Snakk om å snu en historie på hodet! Dette portrettet av Kristus som synder og avviker er det egentlig blasfemiske ved filmen.

Denne elendige, klagende og epileptiske Jesus, som en fiktiv figur fra Nikos Kazanzakis mystiske okkulte tenkning, er mer som en del av et surrealistisk Dali-maleri enn en historisk realitet. Selv om noen av mirakel-scenene er utrolig sterkt fortalt, hadde Scorsese ikke problemer med å vise dem, fordi hele historien uansett er som en stor, surrealistisk drøm. Hendelsene i *Last Temptation* har som hensikt å formidle ideologi, ikke historiske hendelser i tid og rom. Jesus rekker hånden inn og drar hjertet ut av brystet sitt, som et symbol på det hellige hjertet vi finner i mystisk teologi. Under Nattverden omskapes brødet til ekte kjøtt og blod

mens disiplene spiser det, noe som får dem til å brekke seg i avsky. Apostelen Paulus blir avbildet som respektløst lite opptatt av den historiske sannhet i Kristi oppstandelse, og han heller mot en innbilt oppstandelse, fordi det lettere vil tilfredsstillte massene. Religiøse hendelser har ikke egentlig hendt, de er utelukkende mytologiske og oppstår i våre tanker og hjerter, som et uttrykk for ideologi i stedet for objektive sannheter.

Den populære myten om den motvillige Messias ble tatt til sitt fulle potensial i Monty Pythons *The Life of Brian* (1979), en komedie der en bablende idiot tar Jesu plass. Dette handler om mer enn at Jesus ble mistolket som Messias, det er en metafor for alle såkalte "Messiaser".

Gjengen i Monty Python er alle uttalte ateister og agnostikere. I filmen viser de tydelig at massene opptrer i flokk og skaper en Messias på grunn av sitt desperate psykologiske tomrom. Dette gjør de uavhengig av om den utkårede selv ønsker en slik status. Vi ser folkemengder som tar tabber for å være mirakler, tåkeprat for å være visdomsord og i det hele tatt nekter å se noe annet enn det de vil se. Brian forsøker å få folket til å tro på seg selv, et budskap om den stadig pågående frelsen ved selvrealisering, men de misforstår budskapet og tilber mannen som sier det. Denne type massesuggesjon er sentral i det vi kan kalle filmskaperens messianisme. Vi, folket, gjør mennesker til guder – og vi skaper dem i vårt eget bilde. Som Voltaire en gang sa: "Gud skapte mennesket i sitt bilde, og mennesket gjengjelder nå tjenesten".

Hvis filmens Jesus har blitt frarøvet sin guddommelighet, kan en bare forestille seg hvor tom han ville bli hvis regissør Paul Verhoeven (*Showgirls*, *Basic Instinct*, *Total Recall*) skulle ha regissert en film om Mesteren. Inspirert av Jesus-seminaret, som ved simpelt flertall har avgjort at alle nytestamentlige spor av en guddommelig Messias er illegitime, har Verhoeven sagt at han gjerne vil lage en film om denne "av-mytologiserte" Jesus. Med tanke på Verhoevens livssyn, kan vi antagelig forvente en Jesus som er den skyldige part når kvinnen blir grepet i ekteskapsbrudd. Miraklene han utfører er antagelig magi som han har plukket opp i Egypt. Og Verhoevens vanskeligste valg blir nok hvilke våpen Jesus skal bruke når han velter pengehandlernes bord i Tempelgården, en Uzi eller en halvautomatisk 9mm Glock?

Litt fra hver

Det er likevel noen sminkede utgaver av Jesus som fortjener ros. I 1979 gav "The Genesis Project" oss Jesus-med-en-dårlig-frisyre i filmen som rett og slett ble kalt *Jesus* eller *The Jesus Film*. Denne filmen er trofast mot Lukasevangeliet når det gjelder både historie og dialog. Den ble plukket opp av den amerikanske evangelikale organisasjonen Campus Crusade for Christ, og er oversatt til mer enn 670 språk så langt.

Denne noe umoderne Jesus når kanskje ikke så mange sofistikerte vestlige kinobesøkende, men den er blitt vist til millioner av mennesker verden rundt – med en fantastisk effekt. Den er historiens oftest viste film. På en måte kan en vel si at dette er den filmen som best reflekterer Jesus, i og med at den bokstavelig talt forkynner evangeliet til jordens ender.

En ordrett gjengivelse av Jesu liv ble skapt i Visual Entertainments *The Gospel According to Matthew* (1995). Denne miniserien har Bruce Marchiano i hovedrollen som en smilende surfer-Jesus som ser ut som han kommer fra California. Selv om hans guddommelighet kommer tydelig fram på grunn av Matteus' hebraiske tankegang, gjorde Marchianos' smilende og varme framtoning ham til den mest menneskelige Jesus så langt, uavhengig av teologiske preferanser.

Men han fikk raskt utfordring av *Jesus: The Epic Mini-Series* (2000), med Jeremy Sisto som den politisk korrekte, elskelige og tv-tilpassede Jesus. Serien gir oss en "kulturelt sensitiv" multikulturell besetning, siden Jesus var en mann for alle nasjoner, slik at ingen blir diskriminert og utelatt. Josef er en traust farsfigur med tysk aksent. En skotsk Johannes Døperen roper "Frihet" som i *Braveheart* og klapper hendene sammen og bukker som en buddist-munk når han snakker om å gjøre gode gjerninger. Romerne og Pontius Pilatus er engelske (alltid en populær aksent for skurker som vil herske over verden) og vi møter en fransk Satan som snakker med en forførrersk revolusjonær aksent.

Selv om filmen treffer godt med balansen mellom Jesus som gråter og ler (han ler til og med av tilrop under Bergprekenen), leker og pisker, unngår offentligheten men gjør mirakler, bringer filmen mye med seg fra den kulturelle konteksten den er skapt i. Det fokuseres på "kjærlighet" og "toleranse" fremfor ord om eksklusivitet og hellighet. Det legges mindre vekt på Jesu lære og mer på den politisk splittelsen og intoleran-

“På en måte kan en vel si at dette er den filmen som best reflekterer Jesus, i og med at den bokstavelig talt forkynner evangeliet til jordens ender”

sen som fantes på den tiden. Det gis til og med et nikk til en apokryfisk historie fra et av de gnostiske evangeliene (som jo er på moten), der Jesus-barnet i Egypt gir liv til noen duer av leire. I filmen helbreder han en død fugl, for å framheve hans kjærlighet.

De fleste av variasjonene i hvordan Jesus er som menneske bygger selvsagt på faktiske hendelser i evangeliene. Men valget om å framheve visse sider ved læren, og å utelukke andre, viser en ikke-objektiv agenda som er viktig å avdekke. Likevel skal det sies at det finnes sterke og sanne øyeblikk i filmen, nettopp fordi det er skapt en personlig kontekst for alle miraklene Jesus gjorde.

Dessverre inneholder ekstramaterialet på dvd-utgaven enda en ironi fra Hollywood. Dvd-en inneholder en musikkvideo der Leann Rhimes synger "I Need You", mens hun danser i total ekstase og sensuell selvbeundring – kledd i tettsittende erotiske kostymer.

Oppstandelsen

En av de viktigste doktrinene i nytestamentlig kristendom er Jesu fysiske oppstandelse. Selv om oppstandelsen kommer som et slags etterspill i alle de fire evangeliene, er den et sentralt punkt som skiller ortodoks kristendom fra andre religioner. Alle andre religiøse, sosiale og politiske ledere underviser i dogmer som er abstrakte og ikke har røtter i historien, mens Jesus hevder at hans undervisning underbygges av hans evne til å overvinne døden (Joh 2,18-22) – noe ingen andre har hevdet eller oppnådd. Det er en ting å formidle en filosofi eller teologi, det er noe helt annet å tillegge læren en slik autoritet.

Og oppstandelsen må nødvendigvis være fysisk. Fysisk død er den store endestasjonen for menneskeheten, så herredømme over døden er noe bare en guddom kan ha. Alle kjenner til historien om "tvileren" Thomas som ikke ville tro på den oppståtte Frelseren selv da han så ham. Jesus får Thomas til å rekke hånden ut og røre ved såret i hans side.

Thomas svarer "Min Herre og min Gud" (Joh 20,26-29). Ifølge Lukas-evangeliet tror disiplene at Jesus er et spøkelse. Han svarer "Se på hendene og føttene mine; det er jeg. Ta på meg og se! En ånd har ikke kjøtt og bein, som dere ser at jeg har." (Luk 24,36-40).

Dette skillet mellom ånd og kjøtt, et gjennomgående tema i Bibelen, blir ikke slik behandlet på kinolerretet. Den åndeliggjorte metaforen å "leve videre i våre minner" foretrekkes ofte framfor en oppstandelse som overvinner døden. Filmen *Intolerance* viser oppstandelsen som et glødende lys av en himmelsk visjon som stopper all krig og slukker alt hat. Er det snakk om Jesu andre komme, eller bare et filmatisk symbol på kjærlighetens kraft? *The Greatest Story* har en siste scene med et bilde av Kristus som blir projisert på skyene, uten sår i hendene (er det kanskje bare en visjon?)

På slutten av *Jesus of Nazareth* er det en scene der Jesus underviser disiplene sine etter sin død. Men vi får ikke vite om dette er reelt, eller om det er et minne Peter har fra tidligere opplevelser med Jesus. Også her mangler det sår i Kristi kropp, noe som gjør det naturlig å tenke på det sistnevnte. Til og med i *King of Kings*, er den siste scenen at disiplene står foran en symbolsk skygge av Jesus som former et kors på sanden.

Både *Jesus*, *The Gospel According to Matthew* og *Jesus: The Mini-Series* viser Jesus som oppstått, og med sårmerker, men *The Mini-Series* viser bare hans møter med apostlene. De mange offentlige møtene vi leser om i Det nye testamentet ser vi ingenting til.

Det er verdt å huske den fullstendige og overlagte neglisjeringen av oppstandelsen i de de-mytologiserte Kristus-historiene *Last Temptation*, *Superstar*, *Godspell* og *Life of Brian*, der alt slutter med Jesu død. Vi må heller ikke glemme at i de få filmene som behandler Jesu fysiske oppstandelse (*Jesus*, *the Gospel According to Matthew*, *Ben Hur*, *The King of Kings*), er tendensen en manglende evne til å "ta alt så bokstavelig" som de sier. Og bokstavelighet er helt klart mangelvare i de avsluttende bildene av Jesus på film.

Jesus som myte

Den siste tilnæringsmåten til Jesus er kanskje den mest relevante for det postmoderne sinn, det sinn som har forlatt enhver forestilling om faktisk historisitet til fordel for den radikale relativismen og subjektivis-

tiske metafysikken vi møter i dekonstruksjonismen. Denne ideologien som er så populær, reduserer enhver tekst til en tilfeldig myte, åpen for å utnyttes av hvem som helst, for en hvilken som helst årsak. I ytterste konsekvens finnes det ingen "tekst" til et manuskript som Det nye testamentet, bare "Kristus-myter", subjektivt uttrykt gjennom patriarkalske jøder fra det første århundret. Det viktigste er ikke hvorvidt det fantes en Jesus, men at vi tror på en "frelser" som kan lyse opp vår sti. Det som ble vanhelliget i *Last Temptation* og spottet i *Life of Brian* er nå tanker som omfavnes av flere moderne filmskapere. Bruken av Kristus-lignende symboler er blitt et sterkt virkemiddel for å overbevise det moderne sinn. Den avdøde mytologen Joseph Campbell har selv blitt en slags Kristus i Hollywood. Campbell påpekte at det finnes en underliggende mytisk struktur i all fortellerkunst. Det starter med at helten får et "kall" mens han lever i sin ordinære hverdag. I begynnelsen er han motvillig. En dramatisk opplevelse tvinger ham inn i historien mot sin vilje, og etter hvert aksepterer han sin livsvei. Så samler han sine allierte mot skurken og overvinner motgang til han møter døden på en eller annen måte (enten sin egen død, eller andres). Etter en mørk natt "griper han til sverd" og kjemper det siste slaget på spektakulært vis. Så returnerer han etter denne oppstandelsen (en reell eller symbolsk oppstandelse) til sin vanlige verden.³ Høres det kjent ut? Ifølge Campbell er dette den grunnleggende myten i alle kulturer, til alle tider, inkludert Kristus-myten. Som nevnt i tidligere kapittel (av Godawas bok, red.anm.⁴) skal ikke "myte" her forstås som en negativ merkelapp, men som et positivt begrep for en universell sannhet. Alle kulturer har dermed mytologier og underliggende trossystem som veileder dem i livet, og Kristus-mytilogien er en av disse. Faktisk presenterer både *Jesus Christ Superstar* og *Godspell* dette mytiske temaet ved at de er "historier om historier." I *Superstar* ser vi en buss med skuespillere ankomme, ikle seg en blanding av antikke og moderne kostymer og sette opp scenen for rockeoperaen.

Filmen *Jesus of Montreal* (1989), forteller den samme historien om livet til en protagonist⁵ som begynner å minne om Jesu liv. Han samler sammen en skuespillertropp for å sette opp et pasjonsspill i Canada. Hans

3. Joseph Campbell, *The Hero With A Thousand Faces* (Princeton, N.J, 1949, 1973). Se også: Christopher Vogler, *The Writer's Journey: Mythic Structure for Storytellers and Screenwriters* (Michael Wiese Productions, 1992).

4. Godawa, *Hollywood Worldviews*.

5. Protagonist = helten, hovedpersonen i en historie.

død resulterer i en postmoderne "oppstandelse", ved at hans organer brukes til å gi liv til mennesker som trenger transplantasjoner. Det viktige med slike Kristus-figurer i fiksjonen er myten i historien, ikke hvorvidt de er sanne. Eller som en tysk liberal-troende ville sagt det, det viktige er "das geschichte", altså historien slik den lever videre og påvirker framtiden, og ikke hvordan ting faktisk skjedde i historien⁶. Her ser vi tydelig påvirkningen fra Martin Heidegger.

Når vi snakker om mytiske Kristus-figurer, må vi nevne *E.T.* (1982) som var en bevisst gjenfortelling av historien om Kristus, med en liten alien-Kristus som menneskehetens håp. Han kommer fra "en annen verden", samler sine disipler, blir avvist av samtiden, har kraft til å helbrede, blir drept av staten, står opp igjen og forsvinner opp i skyene. Forfatteren, Melissa Matheson, har selv kommentert at hun var veldig opptatt av å beholde små detaljer i historien, fordi de stammet fra evangeliene i Det nye testamentet. Dessverre blir denne alien-Jesus bare en erstatning for Gud. Menneskenes behov for en høyere makt møtes av en intelligent alien i stedet for deres Intelligente Designer.

Det er interessant å se at noe som ble ledd bort som en bisarr pseudo-vitenskap på 70-tallet, med Eric Von Danikens' *Chariots of the Gods?* nå har blitt en messiansk besettelse. Såkalte vitenskapsfolk over hele verden jobber nå med SETI (Search For Extraterrestrial Intelligens). Carl Sagan var en av disse. Vi er med andre ord ikke alene i vår søken etter "guder". Men noen er villige til å vende seg til hva som helst, til og med aliens, heller enn å vende seg til den sanne, levende Gud, for å få behovet tilfredstilt.

Vi fikk se en positiv Kristus-myte i *The Green Mile* (1999), i en film av Frank Darabont, basert på Stephen Kings novelle. Denne lange filmen setter Kristus-historien inn i en rasekonflikt, ved at Kristus-figuren er en svær, svart mann som feilaktig beskyldes for drap av to små jenter og dømmes til døden.

Fengselsvaktene lærer snart at fangen, John Coffey (initialene er de samme som Jesus Christ), har evnen til å helbrede lidelser ved å røre ved kroppsdeler som er skadet. Først vekker Coffey opp en død mus. Så helbreder han fengselsvakten (som spilles av Tom Hanks) som har en urinveisinfeksjon. Til slutt helbreder han vaktens kone fra en dødelig svulst.

6. Norman Perrin, 'The Promise of Bultmann', *Promise of Theology Series*, red. Martin E. Marty (J.P. Lippincott, 1969), s. 40.

Vi ser hvordan Coffey tar sykdommene inn i seg selv, og så spytter dem ut i form av en fluesverm (husk på at Bibelen referer til Satan som Beel-Sebub, som betyr "Fluenes Herre", så helbredelsene representerer en befrielse fra hans makt). John Coffey ender opp med å bli drept for den virkelige morderens ugjerning - den uskyldige tar den skyldiges plass. John ledes som et lam til slakteren, og hans død fører til at den elektriske stolen ikke brukes igjen - og den oppståtte musen lever videre. Vi ser her Jesus som den "rene sjel" som straffes av verden.

To andre filmer som også er kraftfulle eksempler på Kristus-myter på film er *Spitfire Grill* (1996) og Oscar-vinneren *Braveheart* (1995). Lee David Zlotoffs *Spitfire Grill* er en historie der Kristus-figuren tillegges en fattig jente som akkurat har sluppet ut av fengslet. Hun ankommer småbyen Gilead (I Bibelen var dette et fristed for flyktninger og fanger), som ledes av en Johannes Døperen-figur kalt Johnny B. I slutten av filmen redder hun noen av menneskene i byen ved at hun mister sitt liv.

Den kristne manusforfatteren Randall Wallace har sagt at hans intensjon med *Braveheart* var at den skulle gjenspeile evangeliet. På samme måten som William Wallace død ble et tap som førte til frihet for Skottland, blir vår åndelige frihet vunnet ved at Jesus Kristus dør.

Postmoderne Kristus-myter

Andre filmer som *Powder*, *Phenomenon*, *Forrest Gump* og *Being There* bruker myten om den motvillige Kristus som grunnlag for hovedkarakteren. De er usannsynlige og nølende helter som blir avskrevet som raringer, men til slutt omfavnes som redningsmenn. I de senere år har flere filmer hatt stor suksess med å bruke Kristus-mytologi med en postmoderne vri: *The Matrix*, *The Mask of Zorro*, *Sling Blade* og *Hannibal*. Selv om *The Matrix* er en synkretistisk⁷ miks av bl.a. gresk mytologi og historien om Kristus (neo-platonisme), er parallellene åpenlyse. Neo ("ny mann", "ny Adam"), som spilles av Keanu Reeves, er "den utvalgte" som profetene har spådd at skal komme for å befri folket fra det dødelige Matrix som holder alle mennesker som slaver fra de er født. Dette er en klar sammenligning med syndens slaveri som alle Adams etterkommere fødes inn (Rom 5). Når hackeren Neo leverer en harddisk til en annen hacker, får han høre: "Halleluja. Du er min frelser. Min egen, personlige Jesus

7. Synkretisme = sammenblanding av elementer fra flere religioner, for å forme et nytt livssyn.

“Det finnes en ”Zorro-maske” som flere kan bære, akkurat som Campbell ville sagt at det er mange frelsere i historien, Buddha, Mohammed, Jesus og så videre, men alle bærer rollen som redningsmann og frelser”

Kristus.” Når mennesker er befridd fra Matrix flytter de til en by som heter ”Zion”. Spørsmål: Hvilken bibelsk by kan sies å representere det lovede land med frihet fra slaveri og synd? Helt rett – Sion. Laurence Fishburne spiller Morpheus (guden for de døde i gresk mytologi), som også representerer Johannes Døperen ved at han annonserer den utvalgte ankomst, som en stemme som roper i ødemarken. I tillegg er Morpheus kaptein på skipet ”Nebuchadnezzar” – kongen i Bibelen som ble gal og levde som et dyr inntil Gud gav ham forstanden tilbake. Carrie Ann Moss spiller karakteren ”Trinity” (treenighet), det er en postmoderne vri å gi dette navnet til en feminin karakter. De messianske linjene når et høydepunkt når Neo dør og står opp igjen. Etter dette har han krefter til å overvinne døden, og han samler sine disipler for å forkynne ”evangeliet” til alle.

The Mask of Zorro (1998), skrevet av John Eskow, Ted Elliot og Terry Rossio, er en smart nyreligiøs dekonstruksjon av Kristus-myten. Historien handler om at Zorro-rollen skal overføres fra den nåværende, gamle Zorro (som spilles av Anthony Hopkins) til den yngre og framtidige Zorro (Antonio Banderas). Tittelen *The Mask of Zorro*, er ingen tilfeldighet. Joseph Campbells *The Masks of God*, handler om at Messias sin gjerning (”den salvede” som redder folket) utføres til ulike tider av ulike mennesker, mens alle har ”frelser-masken” på seg. Det finnes en ”Zorro-maske” som flere kan bære, akkurat som Campbell ville sagt at det er mange frelsere i historien, Buddha, Mohammed, Jesus og så videre, men alle bærer rollen som redningsmann og frelser.

Den kritikerroste *Sling Blade* (1996), en uavhengig film om en Kristus-myte med en vri som gav forfatter, regissør og skuespiller Billy Bob Thornton stjernestatus. Karl Childers, en elskelig, bablende og mentalt tilbakestående Forrest Gump-karakter blir løslatt fra fengsel, mange år etter at han drepte sin utro mor og hennes elsker med en ljà. I sin uskyl-

dighet trodde han at skrikene fra moren var rop om hjelp. Karl bærer alltid en Bibel og en bok om snekring med seg (hvem andre kan du komme på som var tømmer?). Når han begynner sitt nye liv, blir han venn med en enslig mor og hennes barn. Kjæresten mishandler henne stadig grovere, og til slutt truer han dem på livet. Karl, med sin enkle men dype forståelse av "kjærlighet", bestemmer seg for å ofre sin frihet ved å drepe overgriperen og dermed bli sendt tilbake til mentalsykehuset, hvor han uansett føler seg mer hjemme. Han befri dermed mor og datter fra en fiende som har holdt dem i fangenskap i årevis, akkurat slik Satan gjør. Karl blir dermed en slags forvridd Kristus-figur som bruker vold og selvoppofrelse for å frigjøre.

Hannibal (2001), oppfølgeren til den prisvinnende *Silence of the Lambs*, skrevet av David Mamet og Steven Zaillian, gir oss en annen pervers vri med den beryktede, men sjarmerende kannibalen Hannibal Lecter. Pazzi, den italienske politimannen som finner Hannibal i Florence, er en Judas-figur. Ikke bare forråder han Hannibal for tre millioner dollar (tilsvarende de tretti sølvpengene Judas fikk), men han dør på nøyaktig samme måte som Judas, han henges og innvollene hans faller ut. Alt dette skjer etter at Hannibal har gitt ham en forelesning om den opprinnelige Judas-fortellingen. Når Lecter blir tatt av sin motstander, Mason Verger, og overgitt til kjøttspisende svin, trilles han ut i en kors-positur. Når Clarice kommer for å redde ham, sier hun: "Hvis du gjør dette riktig, vil vi komme oss ut herfra." Lecter svarer: "Slik snakker en ekte protestant."

Hannibal har et grusomt "siste måltid" med Clarice, hans nemesis og kjærlighet, der de bokstavelig talt spiser en kropp. Når han oppdager at Clarice har lave tanker om seg selv, sier han at hun ville likt apostelen Paulus, for han hatet også kvinner (Med andre ord: Paulus lærte en klassisk bibelsk patriarkisk tankegang: kvinner skal være underordnet sine menn, og deres menn underordnet Kristus).

Til slutt slipper Hannibal unna, og blir "tatt opp i himmelen" i et fly. Hannibal blir en ironisk, postmoderne variant av Kristus-historien. På en måte er det en veldig passende uttrykk for vårt sosiale og kulturelle forfall: En seriemorder får være Jesus.

Men alt er ikke håpløst. Selve kraften i Kristus-symbolikken som blir gjentolket innen en sekulær kontekst, må være et uttrykk for en menneskelig hunger etter en Messias. Tanken om en superhelt som blir et eksempel for oss alle gjennom sin lidelse og opplysning, er ikke strengt

tatt feil. Streng tatt er den faktisk en del av det nytestamentlige budskapet om Jesus (Hebr 2). Forskjellen er innholdet i frelsen som tilbys. Der Jesus vet nøyaktig hvem han er, og har akseptert sin rolle som Gud og menneske "før verdens grunnvoll ble lagt", er den moderne kino-Kristus forvirret, motvillig og avskyr massenes tilbedelse. Der den nytestamentlige Jesus ber oss fornekte oss selv, ta opp vårt kors og følge ham som Gud, har moderne film-messiaser en tendens til å avvise høyere makter til fordel for selvrealisering. Selvsagt er ironien i å bruke messiasfigurer til å si at en ikke bør tro på messiaser, åpenlys for enhver rasjonelt tenkende. Men på den annen side har rasjonalitet vært heller fraværende i vårt postmoderne eksistensialistiske⁸ samfunn. Vi ser mot skyene etter en frelse fra aliens gjennom evolusjon, eller gjennom humanismens opphøyelse av selvet. Vi proklamerer film-messiaser bare for å avvise høyere skapninger, og leter i oss selv etter svar. Ikke noe av dette kan imidlertid stille den altoverskyggende tørsten i menneskets ånd etter å bli gjenforent med sin Skaper.

Det er ingen tvil om at film-mediet kan hjelpe oss til å bedre forstå en så innflytelsesrik figur for vår vestlige sivilisasjon som Jesus Kristus. Å se miraklene, gir oss lys over hans guddommelighet. Å se Jesus leende, kjærlig og gråtende gir liv til hans menneskelighet. Kampen mellom kjøtt og ånd har alltid vært en utfordring for filmskapere og ført til at Jesus-filmer som regel har havnet i en av grøftene. Vekten på det guddommelige foran det menneskelige har resultert i mystiske og utilgjengelige messiaser, fjernt fra vanlige menneskers virkelighet. Vekten på det menneskelige foran det guddommelige har resultert i impotente og motvilige messiaser fjernt fra Guds virkelighet. En ting er sikkert: enhver Kristus-lignende figur er en kraftig metafor, ja en inkarnasjon av den ultimate helt, som rører ved menneskehetens behov for å reddes fra oss selv. Likevel er mitt råd til deg som vil oppdage "den historiske Jesus": Boken er alltid bedre enn filmen.

Brian Godawa
Forfatter og regissør

8. Eksistensialisme: er en filosofisk bevegelse som omhandler individualisme, individuell frihet og subjektivitet. Dette er en tankeretning som er opptatt av menneskets liv med vekt på ansvar, frihet og valgmuligheter. Eksistensialismen legger vekt på idéen om at eksistens går forut for essens, dvs. at man må være i livet for å kunne skape mening, og at hvert individ derfor er belastet med nødvendigheten av å ta individuelle valg. Red.